

SVAROMÅL

Datum
2025-06-27

Dnr
2025/3717

Stockholms tingsrätt

STOCKHOLMS TINGSRÄTT
Avdelning 1

INKOM: 2025-06-27
MÅLNR: T 8735-25
AKTBIL: 45

Mål nr T 8735-25; Jonas Lerin ./.. staten genom Justitiekanslern angående skadestånd

I enlighet med tingsrättens föreläggande och efter erhållet anstånd avger staten följande svaromål.

Inställning m.m.

1. Staten bestrider Jonas Lerins talan.
2. Staten vitsordar ett belopp om 27 641 kronor som skäligt i och för sig avseende rättegångskostnaderna i förvaltningsmålet. Även sättet att beräkna ränta vitsordas.
3. Staten begär ersättning för rättegångskostnader med ett belopp som kommer att preciseras senare.

Grunder för statens bestridande

4. Jonas Lerin har inte rätt till skadestånd, varken för sina rättegångskostnader i förvaltningsmålet eller för ideell skada.
5. Det förhållandet att Jonas Lerin inte har kunnat få ersättning för sina rättegångskostnader i förvaltningsmålet utgör ingen överträdelse av hans rätt till en rättvis rättegång enligt artikel 6.1 Europakonventionen eller 2 kap. 11 § andra stycket regeringsformen. Dessa bestämmelser föreskriver inte någon allmän rätt att få sina rättegångskostnader ersatta och upprätthållandet av den s.k. kvittningsprincipen i förhållande till Jonas Lerin har varken hindrat hans tillgång till domstolsprövning eller försatt honom i ett väsentligt underläge i förhållande till Transportstyrelsen.
6. För det fall tingsrätten skulle anse att upprätthållandet av kvittningsprincipen har utgjort en begränsning av rätten till en rättvis rättegång i Jonas Lerins fall, har den under alla förhållanden tjänat legitima syften i form av att begränsa statens utgifter och att skydda den nationella rättsordningen. Den eventuella begränsningen har vidare varit proportionerlig med hänsyn till de samlade omständigheterna i hans fall. Det har inte varit fråga om någon sådan ömmande och/eller särpräglad situation som krävs för att

kvittningsprincipen ska anses utgöra en överträdelse av hans rätt till en rättvis rättegång.

7. Om tingsrätten skulle anse att Jonas Lerin har rätt till skadestånd för sina rättegångskostnader kan detta endast omfatta sådana kostnader som varit skäligen påkallade för att tillvarata hans rätt. Beräkningen av ombudskostnaden bör ske utifrån den s.k. rättshjälpstaxans timkostnadsnorm.
8. Även om tingsrätten skulle komma fram till att Jonas Lerins rätt till en rättvis rättegång har överträtts har han ändå inte rätt till skadestånd för ideell skada. Vid en sådan utgång får han anses ha fått gottgörelse för överträdelsen genom det skadestånd för rättegångskostnader som han tillerkänns inom ramen för denna process.

Utveckling av grunderna för statens bestridande

Inledande utgångspunkter

9. Staten vill inledningsvis föra fram att staten inte ifrågasätter det faktiska händelseförloppet i förvaltningsmålet såsom det beskrivs i stämningsansökan, eller för den delen innehållet i de bilagor som bifogats ansökan. Staten ifrågasätter inte heller att Jonas Lerin för egen del har upplevt ett behov av att anlita ett juridiskt ombud i förvaltningsmålet. Som kommer att utvecklas nedan är detta dock inte detsamma som att avsaknaden av en rätt till ersättning för rättegångskostnaderna har inneburit en överträdelse av hans rätt till en rättvis rättegång.
10. Det finns i princip ingen rätt till ersättning för rättegångskostnader i förvaltningsmål av det slag som här är i fråga.¹ Med det sagt har enskilda i vissa situationer möjlighet att få kompensation för sina rättegångskostnader genom reglerna om skadestånd.
11. Jonas Lerin har påstått att det förhållandet att han inte har kunnat få ersättning för sina rättegångskostnader i förvaltningsmålet utgör en överträdelse av hans rätt till en rättvis rättegång enligt bl.a. artikel 6.1 Europakonventionen. Staten instämmer i att Transportstyrelsen beslut om återkallelse av taxiförarlegitimation rör en civil rättighet i Europakonventionens mening och att artikel 6.1 i konventionen således är tillämplig i detta fall.
12. Staten har inte uppfattat att Jonas Lerin gör gällande att ersättning för hans rättegångskostnader ska utgå genom en direkt tillämpning av rätten till en rättvis rättegång så som den kommer till uttryck i berörda bestämmelser. Staten instämmer i detta. I stället ska den eventuella skadan prövas med tillämpning av materiella regler om skadestånd, i enlighet med vad Högsta förvaltningsdomstolen slagit fast i HFD 2022 ref 10.²

¹ Se dock nedan under avsnittet Förvaltningsprocessens utformning.

² Se p. 2.6 i stämningsansökan.

13. Jonas Lerins talan har vidare inte uppfattats som så att han gör gällande att Transportstyrelsen eller domstolarna ska ha agerat felaktigt eller försumligt i sin myndighetsutövning på ett sätt som aktualiserar en tillämpning av 3 kap. 2 § skadeståndslagen (1972:207). Den skadeståndsmöjligheten måste enligt statens synsätt i normalfallet ha uttömts eller i vart fall visat sig inte framkomlig, innan det kan prövas om eventuellt skadestånd ska utgå enligt 3 kap. 4 § skadeståndslagen. Skadestånd enligt den sistnämnda bestämmelsen är nämligen en påföljd som bara kan tillgripas i andra hand sedan andra sätt att gottgöra överträdelsen visat sig otillräckliga – ett s.k. sekundärt rättsmedel.³
14. Det synes alltså vara ostridigt mellan parterna att det inte har förekommit fel eller försummelse i vare sig Transportstyrelsens eller domstolarnas hantering av förvaltningsmålet. Någon möjlighet för Jonas Lerin att få skadestånd för sina rättegångskostnader med tillämpning av 3 kap. 2 § skadeståndslagen finns således inte i detta fall. Förhållandena är under alla omständigheter sådana att utsikterna till framgång med en talan enligt 3 kap. 2 § skadeståndslagen får betraktas som så begränsade att det vore orimligt att kräva att han förde en sådan talan. Med dessa utgångspunkter instämmer staten i att Jonas Lerins skadeståndsanspråk ska prövas enligt 3 kap. 4 § skadeståndslagen.⁴
15. Statens hållning i fråga om ersättning för rättegångskostnader i förvaltningsmål är tydlig och har förts fram i ett flertal pågående rättegångar, nämligen att det svenska systemet, med förvaltningsprocessens utformning, i kombination med de möjligheter som finns för enskilda att få t.ex. rättshjälp och ersättning skadeståndsvägen – i den absoluta majoriteten av fall – tillgodoser såväl de krav som uppställs på rättvisa rättegångar som behovet av att tillförsäkra enskilda tillgängliga och effektiva rättsmedel. Som staten utvecklar närmare nedan kan dock avsaknaden av en möjlighet till ersättning för rättegångskostnader i ett förvaltningsmål i vissa undantagssituationer anses utgöra en överträdelse av rätten till en rättvis rättegång, som berättigar den enskilde till skadestånd enligt 3 kap. 4 § skadeståndslagen. Statens uppfattning är att Jonas Lerins fall inte utgör en sådan undantagssituation.
16. Staten har alltså i flera centrala avseenden en annan syn på hur målet ska prövas. Staten anser att varken artikel 6.1 Europakonventionen eller 2 kap. 11 § andra stycket regeringsformen föreskriver någon generell rätt till ersättning för rättegångskostnader i förvaltningsmål. I stället ska en prövning göras om Jonas Lerins avsaknad av möjlighet till ersättning *i någon form* innebär en överträdelse av just hans specifika rätt till *tillgång till domstolsprövning* eller *likställighet*, dvs. de två aspekter av rätten till en rättvis rättegång som aktualiseras i ett fall som detta. Som utvecklas nedan ska den prövningen ske utifrån artikel 6.1 Europakonventionen och Europadomstolens praxis rörande den artikeln. Det innebär en striktare och mer nyanserad prövning än den som Jonas Lerin synes förorda. Enligt staten

³ Jfr prop. 2017/18:7 s. 22 ff.

⁴ Se p. 3.4 i stämningsansökan.

krävs betydligt mer för att konstatera en överträdelse av just hans rättigheter än att han vunnit förvaltningsmålet och kan ha haft *fog* för att anlita ombud.

17. Innan staten mer i detalj utvecklar sin talan kommer, mot den nämnda bakgrunden, en redogörelse lämnas för förvaltningsprocessens utformning och särdrag, de rättsmedel vid eventuella rättighetsöverträdelser som finns att tillgå på det nationella planet samt Europakonventionens krav i fråga om rätten till en rättvis rättegång.

Det svenska systemet

Förvaltningsprocessens utformning

18. Den svenska förvaltningsrättsliga modellen bygger på grundtanken att en enskilds kontakter med en myndighet ska vara smidiga och enkla. Systemet är därför utformat för att underlätta för den enskilde att föra sin egen talan.
19. Ett utflöde av denna grundtanke är den serviceskyldighet som åvilar förvaltningsmyndigheterna. En myndighet ska hjälpa den enskilde så att han eller hon kan ta till vara sina intressen samt se till att ett ärende blir utrett i den omfattning som dess beskaffenhet kräver. En myndighet ska också i rimlig utsträckning hjälpa den enskilde genom att själv hämta in upplysningar eller yttranden från exempelvis andra myndigheter.⁵
20. En enskild som inte är nöjd med ett beslut från en myndighet kan ofta överklaga det beslutet till allmän förvaltningsdomstol. Till skillnad från vad som gäller i tvistemål och vissa ärenden i allmän domstol, är ett sådant förfarande kostnadsfritt.
21. Även när det gäller partsställningen ser processen annorlunda ut i förvaltningsdomstol jämfört med t.ex. ett tvistemål, eftersom det är det allmänna som är den enskildes motpart. Motparten lyder därmed under ett saklighetskrav och har också en skyldighet att agera opartiskt. Någon egentlig intressemotsättning mellan parterna finns därmed inte.⁶
22. Vidare har förvaltningsdomstolarna enligt den s.k. officialprincipen ett ansvar för att målet blir så pass utrett som dess beskaffenhet kräver.⁷ Detta kan jämföras med tvistemål i allmän domstol, där det är parterna som har ansvaret för utredningen. I förvaltningsmål som innebär en ingripande åtgärd mot den enskilde är det i regel det allmänna som har bevisbördan, t.ex. i ett mål om återkallelse av taxiförarlegitimation.⁸ Det är vidare rätten som enligt principen om *jura novit curia* ska bedöma vilka rättsregler som är tillämpliga. Det räcker alltså för den enskilde att lägga fram de sakomständigheter och den bevisning som han eller hon anser har betydelse.

⁵ Se 6, 23 och 26 §§ förvaltningslagen (2017:900).

⁶ Se t.ex. SOU 2018:44 s. 416.

⁷ Se 8 § förvaltningsprocesslagen (1971:291) och prop. 1971:30 s. 529 f.

⁸ Jfr t.ex. RÅ 2008 ref. 49.

Sammantaget ställs det med andra ord låga processuella krav på den enskilde i en förvaltningsrättslig process.⁹

23. Förvaltningsprocesslagen, som är den processordning som gäller för förvaltningsmålen, innehåller inga regler om ersättning för rättegångskostnader. Inte heller finns det någon allmän princip som ger rätt till sådan ersättning. En enskild har därför som utgångspunkt inte rätt till ersättning för sina rättegångskostnader i ett förvaltningsmål. I stället gäller den s.k. kvittningsprincipen, som innebär att vardera parten får stå för sina egna kostnader oavsett utfall i målet. Principen om kvittning innebär alltså inte bara att en enskild saknar rätt till ersättning vid framgång, utan också att han eller hon inte riskerar att behöva betala det allmännas rättegångskostnader vid en förlust.
24. Kvittningsprincipen gäller dock inte undantagslöst i alla förvaltningsmål. I mål och ärenden som handläggs enligt skatteförfarandelagen har den enskilde under vissa förutsättningar rätt till ersättning för sina rättegångskostnader.¹⁰
25. Det bör vidare noteras att det i vissa förvaltningsrättsliga måltyper som rör enskildas frihet eller personliga integritet finns en rätt till offentligt biträde.¹¹ Biträdet bekostas då av det allmänna, och inte av den enskilde. Gemensamt för sådana mål är att det rör sig om frågor som är mycket ingripande och där det allmänna inte sällan på eget initiativ har agerat mot den enskilde.
26. Ytterligare en aspekt av den svenska förvaltningsprocessen är möjligheten till rättshjälp, dvs. ett ekonomiskt stöd från staten som beviljas den enskilde på förhand.¹²
27. Därutöver kan en enskilds ombudskostnader i en förvaltningsprocess ersättas i form av skadestånd av allmän domstol i vissa speciella fall.¹³ I upphandlingsmål kan således en anbudsgivares kostnader för överprövning ersättas såsom skadestånd, om anbudsgivaren vinner framgång i förvaltningsprocessen men ändå – som en följd av omständigheter som denne inte kan lastas för – inte får några möjligheter att tilldelas kontraktet.
28. Sammanfattningsvis är det svenska förvaltningsrättsliga systemet utformat för att underlätta för den enskilde och för att garantera enskilda en rättvis rättegång. Kvittningsprincipen måste ses i ljuset av detta. Enligt statens uppfattning är systemet konstruerat på ett sådant sätt att det annat än i vissa ömmande eller särpräglade undantagsfall krävs någon särskild rätt till

⁹ Se t.ex. SOU 1991:106 s. 631.

¹⁰ Se 43 kap. skatteförfarandelagen (2011:1244).

¹¹ Se t.ex. 42 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall och 39 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

¹² Se rättshjälpslagen (1996:1619).

¹³ Se NJA 2010 s. 112, "Fidelia" NJA 2013 s. 762 och "FMV:s upphandling" NJA 2018 s. 1127.

ersättning för rättegångskostnader för att rätten till en rättvis rättegång ska tillgodoses.

29. Det kan i detta sammanhang nämnas att regler om processkostnadsansvar i allmän förvaltningsdomstol har övervägts av lagstiftaren vid flera tillfällen sedan förvaltningsprocesslagen trädde i kraft i början av 1970-talet. Lagstiftaren har dock hittills valt att inte införa någon sådan generell rätt. I april 2024 gav emellertid regeringen en särskild utredare i uppdrag att bl.a. ta ställning till om enskilda bör kunna beviljas ersättning för rättegångskostnader i mål i allmän förvaltningsdomstol. Uppdraget ska redovisas i slutet av sommaren 2025.¹⁴

Tillgängliga rättsmedel

30. Emellanåt förekommer det att en myndighet eller domstol gör fel vid sitt beslutsfattande. Det remedium som då i första hand står till buds för den enskilde är att överklaga beslutet till förvaltningsdomstol eller en högre instans. Ett sådant förfarande kan vara förenat med kostnader i form av t.ex. ombudsarvode.
31. När ett felaktigt beslut har fattats av en myndighet och rättats till i högre instans, kan kostnader som den enskilde har haft för att få beslutet korrigerat ersättas som en ren förmögenhetsskada enligt 3 kap. 2 § 1 skadeståndslagen. En förutsättning för ett sådant skadestånd är att det felaktiga beslutet innefattar fel eller försummelse vid myndighetsutövning.¹⁵ De kostnader som staten kan förpliktas att ersätta är sådana som har varit skäligen påkallade för att den enskilde skulle komma till sin rätt, dvs. för att få det felaktiga beslutet korrigerat i högre instans. Kostnaderna är då en direkt följd av den felaktiga rättstillämpningen och skulle alltså inte ha uppstått om myndigheten hade gjort rätt från början.
32. Skadeståndsskyldighet för staten avseende rättegångskostnader i ett förvaltningsmål kan vidare uppstå enligt 3 kap. 4 § skadeståndslagen, givet att myndighetens eller domstolens avgörande utgör en överträdelse av Europakonventionen eller av 2 kap. regeringsformen. Bestämmelsen kan tillämpas inte endast vid beslut eller underlåtenhet att fatta beslut, utan även när en överträdelse i ett konkret fall består av brister i den svenska lagstiftningen i förhållande till konventionens krav. Som berörts ovan är denna skadeståndsgrund sekundär i förhållande till 3 kap. 2 § skadeståndslagen.¹⁶
33. Att det är förenligt med artikel 6.1 Europakonventionen att hänvisa en enskild i ett förvaltningsmål till ett separat och efterföljande skadeståndsförfarande för att få ersättning är något som har slagits fast i tidigare berörda HFD 2022 ref. 10, där det hänvisades till Europadomstolens mål *Černius*

¹⁴ Se kommittédirektivet Rättsliga biträden och rättegångskostnader – skärpt kostnadskontroll, ökat förtroende för offentliga försvarare och stärkta rättigheter för enskilda, dir. 2024:39.

¹⁵ Se prop. 1972:5 s. 354 samt NJA 2010 s. 112 p. 4.

¹⁶ Se p. 13 ovan.

och *Rinkevičius mot Litauen* som stöd för den slutsatsen.¹⁷ Det nu sagda har härefter befasts ytterligare genom Europadomstolens mål *Jakutavičius mot Litauen*.¹⁸

34. I de fall där en myndighet eller domstol har gjort sig skyldig till skadeståndgrundande fel eller försummelse, en överträdelse av Europakonventionen eller av 2 kap. regeringsformen har alltså den enskilde rätt till ersättning i form av skadestånd för de ombudskostnader som har uppkommit till följd av felet eller överträdelsen.

Rätten till en rättvis rättegång

Inledning

35. Centralt för frågan om statens skadeståndsansvar är huruvida det har skett en överträdelse av Jonas Lerins rätt till en rättvis rättegång enligt artikel 6.1 Europakonventionen och 2 kap. 11 § andra stycket regeringsformen. Det är därmed av vikt att först säga något om den närmare innebörden av den rätten. Utgångspunkten bör därvid – oavsett vilket rättighetskomplex som tillämpas – vara artikel 6.1 Europakonventionen och den praxis som Europadomstolen har utvecklat kring vad som utgör en rättighetsöverträdelse enligt den artikeln. 2 kap. 11 § andra stycket regeringsformen har nämligen utformats efter mönster av artikel 6.1 Europakonventionen.¹⁹ Artikel 6.1 föreskriver i en situation som Jonas Lerins fall dessutom en vidare rätt eftersom artikeln, till skillnad från bestämmelsen i regeringsformen, också innefattar en rätt till domstolsprövning (access to court, som utvecklas närmare nedan).²⁰ Staten finner därför skäl att utgå från konventionsregleringen i den fortsatta framställningen.
36. Det bör vidare påpekas att ändringen i 3 kap. 4 § skadeståndslagen om s.k. grundlagsskadestånd, dvs. för överträdelser av 2 kap. regeringsformen, trädde i kraft den 1 augusti 2022. Staten har uppfattat Jonas Lerins talan som så att han gör gällande att överträdelsen av hans rätt till en rättvis rättegång inträffade redan genom avsaknaden av en möjlighet att få ersättning för sina rättegångskostnader inom ramen för förvaltningsmålet, som avslutades år 2020. Om detta stämmer är det oklart på vilken rättslig grund han menar att det ska utgå grundlagsskadestånd.
37. Innan staten redogör för sin uppfattning av rättsläget bör det redan nu understrykas att artikel 6.1 Europakonventionen inte *i sig* ger någon rätt till ersättning för rättegångskostnader, eller några andra materiella rättigheter för den delen. Artikel 6.1 är nämligen en processuell bestämmelse som inte syftar till att skapa några nya materiella rättigheter. Europadomstolen kan inte heller genom tolkning av artikel 6.1 tillskapa sådana rättigheter som

¹⁷ Se HFD 2022 ref. 10 p. 32 och där gjord hänvisning till *Černius och Rinkevičius mot Litauen*, no. 73579/17 och 14620/18, dom den 18 juni 2020.

¹⁸ Se *Jakutavičius mot Litauen*, no. 42180/19, dom den 13 februari 2024.

¹⁹ Se prop. 2009/10:80 s. 159.

²⁰ Se beträffande 2 kap. regeringsformen prop. 2009/10:80 s. 156 ff.

inte redan existerar i den aktuella medlemsstatens nationella rätt.²¹ Det nu sagda gäller oavsett om det aktuella målet rör en anklagelse om brott eller någons civila rättigheter eller skyldigheter.²² En annan sak är att rätten till rättegångskostnader *om den föreskrivs nationellt* i sig kan ses som en civil rättighet som gör artikel 6 tillämplig i en prövning som rör den frågan.²³

38. Vad rätten till en rättvis rättegång enligt Europakonventionen däremot innefattar är en rätt till domstolsprövning (eng. "right to a court"), vilket bl.a. inbegriper en rätt för enskilda att få tillgång till ett domstolsförfarande (eng. "access to a court").²⁴ Den innefattar också en rätt till ett rättvist processuellt förfarande (eng. "fairness of proceedings"), vilket bl.a. omfattar ett värnande av principen om parternas likställdhet (eng. "equality of arms").²⁵ Av de centrala rättsfall som handlat om enskildas rättegångskostnader har flertalet handlat om rätten till tillgång till domstolsprövning i ljuset av den nationella kostnadsregleringen.²⁶ Överträdelser avseende likställighetsaspekten kopplat till just rättegångskostnader har bara konstaterats i ett fåtal mycket speciella fall.²⁷
39. Det är också tydligt utifrån Europadomstolens praxis att artikel 6.1 överläter åt konventionsstaterna att själva välja med vilka medel enskilda ska garanteras en rättvis rättegång.²⁸ Det är alltså upp till varje medlemsstat att utforma sitt system för att enskilda ska tillförsäkras rättvisa rättegångar.
40. Att det förhåller sig på det sättet är ett utslag av det som anges redan i det sista stycket i ingressen till Europakonventionen, nämligen att det är de enskilda konventionsstaterna som, i enlighet med subsidiaritetsprincipen, har det huvudsakliga ansvaret för att säkerställa skyddet av de rättigheter och friheter som anges i konventionen. Konventionsstaterna har därvid en bedömningsmarginal, som ger utrymme för vitt skilda lösningar.
41. Olika stater har också kommit att utforma sina rättssystem och processuella regler på olika sätt utifrån sina specifika förutsättningar och rättstraditioner. Precis som i Sverige kan det vara fråga om att kvittningsprincipen gäller inom vissa rättsområden, medan olika varianter av den motsatta principen,

²¹ Se *Károly Nagy mot Ungern* (stor kammare), no. 56665/09, dom den 14 september 2017, p. 61.

²² Se t.ex. *Masson och Van Zon mot Nederländerna*, no. 15346/89 och 15379-89, dom den 28 september 1995, p. 49, där det klargörs att det *inte ens* när det är fråga om en enskild som har åtalats för brott, men som sedermera friats, går att härleda en rätt till ersättning för rättegångskostnader direkt ur artikel 6 – och det gäller oavsett hur nödvändiga kostnaderna har varit.

²³ Se t.ex. *Jakutavičius mot Litauen*, p. 60.

²⁴ Se t.ex. Guide on Article 6 – Right to a fair trial (civil limb), version 2025-02-28, s. 35 f.

²⁵ Se t.ex. Guide on Article 6 – Right to a fair trial (civil limb), s. 109 f.

²⁶ Se *Černius och Rinkevičius mot Litauen*, *Zustović mot Kroatien*, no. 27903/15, dom den 22 april 2021, *Dragan Kovačević mot Kroatien*, no. 49281/15, dom den 12 maj 2022, och *Jakutavičius mot Litauen*, som alla rörde frågan om "access to court".

²⁷ Se *Stankiewicz mot Polen*, no. 46917/99, dom den 6 april 2006, som rörde frågan om "equality of arms". Jfr även *Steel och Morris mot Storbritannien*, no. 68416/01, dom den 15 februari 2005, som också gällde frågan om "equality of arms" men i förhållande till nekad rättshjälp.

²⁸ Se t.ex. *Zustović mot Kroatien*, p. 97.

som går ut på att den som förlorar ska betala motpartens kostnader (*eng. "loser pays"*), gäller inom andra områden. De olika varianterna kan som utgångspunkt vara godtagbara utifrån ett konventionsperspektiv. Det är bara om tillämpningen av endera princip i det enskilda fallet på ett oacceptabelt sätt begränsar den enskildes rättigheter som det kan vara fråga om en överträdelse. Europadomstolen har således i enskilda fall funnit att såväl en tillämpning av en kvittningsprincip som den motsatta principen om att förloraren ska betala har utgjort överträdelser av någon av de rättigheter som skyddas under artikel 6.1.²⁹

42. I sammanhanget bör understrykas att rätten att få tillgång till domstolsprövning inte är absolut utan kan bli föremål för begränsningar på det nationella planet. Detta kan möjligen tyckas självklart eftersom rättigheten till sin natur är sådan att den förutsätter reglering. Vissa aspekter av denna reglering kan dock, beroende på i vad mån de påverkar tillgången till prövning i det enskilda fallet, ses som begränsningar i konventionsrättslig mening. Sådana begränsningar kan som utgångspunkt rättfärdigas så länge de inte inskränker den enskildes tillgång till domstolsprövning på ett sådant sätt eller i en sådan utsträckning att själva kärnan i rättigheten urholkas.³⁰
43. På motsvarande sätt framgår av Europadomstolens praxis att inte heller rätten till likställdhet mellan parterna är absolut. Tvärtom har Europadomstolen uttalat att det inte ankommer på staten att med hjälp av offentliga medel försöka säkerställa en fullständig jämlighet mellan parterna i processen. Vad som krävs är i stället att båda sidor ges *en rimlig möjlighet* att lägga fram sin sak under förhållanden som inte försätter den ena parten i *ett väsentligt underläge* i förhållande till motparten.³¹
44. Som utvecklas närmare nedan kan vidare en begränsning av rätten till en rättvis rättegång på det nationella planet enligt Europadomstolens praxis vara godtagbar, om den tjänar legitima syften och är proportionerlig.³²
45. Av det ovan redovisade framgår alltså att en sakprövning först måste göras av om upprätthållandet av kvittningsprincipen i Jonas Lerins fall kan anses ha begränsat antingen hans tillgång till domstolsprövning eller försatt honom i ett väsentligt underläge i förhållande till Transportstyrelsen.
46. Jonas Lerin har inte utvecklat vilken aspekt av rätten till rättvis rättegång som han menar ska ha begränsats i hans fall. I ljuset av att det saknas en nationell rätt till ersättning för rättegångskostnader *qua* ersättning i förvaltningsmål bestrider staten att någon begränsning i konventionens mening *i det avseendet* kan ha skett i Jonas Lerins fall.³³ Han har vidare haft

²⁹ Se t.ex. *Klauz mot Kroatien*, no. 28963/10, dom den 18 juli 2013, och *Cindrić och Bešlić mot Kroatien*, no. 72152/13, dom den 6 september 2016.

³⁰ Se t.ex. *Černius och Rinkevičius mot Litauen*, p. 66.

³¹ Se t.ex. *Stankiewicz mot Polen*, p. 69, och *Steel och Morris mot Storbritannien*, p. 62 *al fine*.

³² Se t.ex. *Černius och Rinkevičius mot Litauen*, p. 66 samt Guide on Article 6 – Right to a fair trial (civil limb), p. 114.

³³ Jfr *Masson och Van Zon mot Nederländerna*, p. 49. Se även p. 37 ovan.

tillgång till domstolsprövning och det finns inget som talar för att han utan ombud skulle ha försatts i ett väsentligt underläge i likställighetshänseende på det sätt som krävs enligt Europadomstolens praxis. Om tingsrätten likväl skulle finna att kvittningsprincipen har utgjort en begränsning av hans rättigheter har den i vart fall tjänat legitima syften och varit proportionerlig. Det är under alla förhållanden inte tillräckligt att, som Jonas Lerin synes göra gällande, begränsa prövningen av en eventuell överträdelse av hans rätt till en rättvis rättegång till frågan om huruvida han kan ha haft fog för att anlita ombud i förvaltningsmålet.³⁴

Kvittningsprincipen tjänar legitima syften

47. En första fråga att ta ställning till är huruvida den eventuella begränsning som kvittningsprincipen utgör har haft legitima syften.
48. Europadomstolen har slagit fast att skyddandet av den nationella rättsordningen i sig utgör ett legitimt skäl för att begränsa rätten till en rättvis rättegång.³⁵ Ytterligare ett syfte som enligt Europadomstolen kan vara legitimt, är målet att begränsa statens utgifter.³⁶
49. Med hänsyn till skyddet för den svenska rättsordningen och föresatsen att begränsa statens utgifter, torde det alltså inte råda några tvivel om att avsaknaden av en ersättningsrätt i det svenska förvaltningsprocessrättsliga systemet uppfyller legitima syften.

Upprätthållandet av kvittningsprincipen har varit proportionerligt

50. När det sedan gäller frågan om upprätthållandet av kvittningsprincipen har varit proportionerligt i Jonas Lerins fall, bör det inledningsvis framhållas att bedömningen av om en rättegång har varit rättvis ska göras med beaktande av den generella faktiska och rättsliga bakgrunden till målet.³⁷ Europadomstolen har också gjort en helhetsbedömning utifrån omständigheterna i varje enskilt fall. Prövningen är således starkt in casu-betonad.³⁸ De omständigheter som Jonas Lerin menar ska ligga till grund för bedömningen av om han kan ha haft fog för att anlita ombud är i och för sig faktorer av betydelse, men utgör endast en del av den helhetsbedömning som ska göras.³⁹
51. Det bör här återigen understrykas att Europadomstolen genom sin praxis inte har tillskapat någon generell regel om att ett nekande av ersättning för rättegångskostnader alltid utgör en överträdelse av rätten till en rättvis

³⁴ Se p. 6.1 i stämningsansökan.

³⁵ Se t.ex. *Stankiewicz mot Polen*, p. 69.

³⁶ Se t.ex. *Černius och Rinkevičius mot Litauen*, p. 69, *Dragan Kovačević mot Kroatien*, p. 76 och 77 samt *Jakutavičius mot Litauen*, p. 79.

³⁷ Se t.ex. *Stankiewicz mot Polen*, p. 70.

³⁸ Se t.ex. *Stankiewicz mot Polen*, p. 70, *Černius och Rinkevičius mot Litauen*, p. 74, *Dragan Kovačević mot Kroatien*, p. 73 och 84, och *Zustović mot Kroatien*, p. 111.

³⁹ Se p. 6.1 i stämningsansökan.

rättegång i fall där den enskilde vunnit mot staten.⁴⁰ Inte heller går det att utifrån Europadomstolens praxis dra slutsatsen att det svenska systemets sätt att hantera frågan om rättegångskostnader i förvaltningsdomstol alltid eller som regel utgör en överträdelse av artikel 6.1. Tvärtom är det statens uppfattning att den svenska förvaltningsprocessen, med dess kvittningsprincip och övriga särdrag, är utformad på ett sådant sätt att den i den absoluta majoriteten av fall uppfyller de krav som kan ställas för att enskildas rätt till en rättvis rättegång ska tillvaratas. Detta är också något som Högsta förvaltningsdomstolen uttalar i HFD 2022 ref. 10.⁴¹

52. Vad som däremot framgår av de centrala rättsfall från Europadomstolen som har rört prövningen av nationella domstolars ogillande av enskildas rättegångskostnadsyrkanden, är att tillämpningen av en kvittningsprincip *kan* innebära en överträdelse av artikel 6 i vissa *särpräglade och/eller ömmande situationer*. Som kommer att utvecklas i det följande är det emellertid inte fråga om någon sådan särpräglad eller ömmande situation i Jonas Lerins fall.
53. Europadomstolen har vid proportionalitetsbedömningen beaktat beslutets betydelse för den enskilde.⁴² Staten instämmer här i att återkallelsen av Jonas Lerins taxiförarlegitimation har utgjort ett ingripande beslut som, om det hade stått fast, hade förhindrat honom från att fortsätta utöva sitt yrke. Att det varit fråga om ett ingripande beslut mot en enskild får beaktas i den helhetsbedömning som ska göras av huruvida rätten till en rättvis rättegång har överträtts. Beslutets betydelse för Jonas Lerin kan dock inte, så som han menar, ensamt läggas till grund för slutsatsen att det har skett en överträdelse.⁴³
54. En annan omständighet som Europadomstolen har beaktat i liknande fall är målets komplexitet eller beskaffenhet, både i materiellt och processuellt hänseende. Till skillnad från Jonas Lerin är statens uppfattning att det aktuella förvaltningsmålet inte har varit av en sådana komplexitet att det har varit nödvändigt med ett juridiskt skolat ombud för att ta tillvara hans rätt i målet.⁴⁴
55. Målet har till att börja med inte inrymt några svåra processuella frågor. Vad gäller målets komplexitet i sak har den tvistiga frågan i förvaltningsmålet handlat om huruvida Jonas Lerin uppfyller de medicinska kraven för att få behålla sin taxiförarlegitimation, dvs. en begränsad sakfråga.⁴⁵ Avgörande

⁴⁰ Se *Jakutavičius mot Litauen*, där någon överträdelse av rätten till en rättvis rättegång inte ansågs föreligga trots att den enskilde hade vunnit målet men nekats ersättning för sina rättegångskostnader.

⁴¹ Se HFD 2022 ref. 10 p. 31.

⁴² Se t.ex. *Jakutavičius mot Litauen*, p. 80, där Europadomstolen utöver nämnda omständighet även beaktade målets komplexitet och sökandens personliga förhållanden.

⁴³ Se p. 6.1.2 i stämningsansökan. Se även *Jakutavičius mot Litauen*, där det trots ett ingripande beslut mot en enskild alltså inte ansågs ha skett någon överträdelse av rätten till en rättvis rättegång.

⁴⁴ Se p. 6.1.3 i stämningsansökan.

⁴⁵ Se *Jakutavičius mot Litauen*, p. 82, som också rörde en begränsad sakfråga – eller ”a single question of fact” som Europadomstolen valde att uttrycka det.

för den frågan har varit hur de olika medicinska underlagen i målet skulle bedömas. Underlagen har i och för sig varit delvis motstridiga, men det har i sig inte inneburit att det har krävts särskild kompetens eller erfarenhet från ett juridiskt skolat ombud. Som utvecklas nedan har den utredning och de invändningar som ombudet bidragit med i förvaltningsmålet kunnat föras fram av Jonas Lerin själv.

56. Det är naturligtvis så att ett juridiskt skolat ombud på olika sätt kan belysa tvistefrågorna i ett mål, så även i detta fall. Här vill dock staten åter betona den svenska förvaltningsprocessens särdrag, som bl.a. innebär att förvaltningsdomstolarna har en skyldighet att utreda målet liksom en skyldighet att beakta principen om *jura novit curia*. Därtill har bevisbördan i detta fall ålegat Transportstyrelsen genom hela processen, alltså även vid kammarrättens prövning.⁴⁶
57. I det sistnämnda avseendet skiljer sig detta fall från de speciella omständigheter som var vid handen i ett av de mål där Jonas Lerin mycket riktigt har påpekat att staten har medgett skadeståndsskyldighet.⁴⁷ I det målet fanns bl.a. en stark bevispresumtion mot den enskilde, som denne behövde motbevisa i ett förvaltningsmål mot Skatteverket. Utgången i målet hade också betydelse för den enskildes ställning som brottsoffer. Det väsentliga underläge som den enskilde befann sig i förhållande till Skatteverket bedömdes utgöra ett sådant undantagsfall som medförde rätt till skadestånd för den enskildes rättegångskostnader i förvaltningsmålet. Någon sådan processuell obalans har inte varit aktuell i detta fall.
58. Som jämförelse kan också nämnas Europadomstolens avgörande *Stankiewicz mot Polen*. I det målet hade två enskilda vunnit ett *civilrättsligt* mål mot det allmänna men ändå nekats ersättning för sina rättegångskostnader. Enligt nationella regler fick kostnaderna i civilrättsliga mål kvittas, om motparten var det allmänna. Europadomstolen beaktade vid sin helhetsbedömning att målet hade varit komplext och avsett ett betydande belopp, men tog även fasta på det allmännas förmånligare position i kostnadshänseende liksom att de enskilda varit i ett väsentligt underläge i relation till sin allmänna motpart. Det hade med andra ord varit fråga om en oproportionerlig inskränkning av parternas likställdhet i processen.⁴⁸
59. Ett annat exempel med särpräglade omständigheter är avgörandet *Černius och Rinkevičius mot Litauen*. I det målet hade två enskilda vunnit framgång i en process mot staten om betalning av vissa administrativa böter. De hade båda i processen anlitat ombud till en kostnad som översteg bötesbeloppet. I en efterföljande process sökte de båda ersättning för sina rättegångskostnader i den första processen, som dock avslogs av den nationella domstolen. I sin helhetsbedömning tog Europadomstolen bl.a. fasta på att det i praktiken hade blivit meningslöst för de enskilda att angripa det ursprungliga bötesbeslutet. Avsaknaden av en rätt till ersättning för

⁴⁶ Se kammarrättens dom, s. 3, aktbil. 32.

⁴⁷ Se p. 5.5 i stämningsansökan och aktbil. 36.

⁴⁸ Se *Stankiewicz mot Polen*, p. 66–69.

rättegångskostnaderna innebar därför en oproportionerlig inskränkning av deras tillgång till domstolsprövning.⁴⁹

60. En ytterligare omständighet som Europadomstolen beaktat är den enskildes personliga förhållanden. När det gäller den frågan har det enligt staten i detta fall betydelse att Jonas Lerin synes vara mycket väl insatt i sin sjukdomssituation och ha en god och regelbunden kontakt med vården samt att det inte har framkommit något som talar för att han inte kunnat föra sin talan själv.⁵⁰ Den medicinska utredning som åberopades i förvaltningsmålet synes vidare Jonas Lerin ha kunnat inhämta på egen hand.⁵¹ Den utredning som han presenterat är i sig inte omfattande och har, såvitt framgått, inte orsakat några större kostnader att inhämta.
61. Den utredning och de invändningar som haft betydelse för bedömningen av tvistefrågan har alltså Jonas Lerin, som det framstår för staten, både haft förmåga och möjlighet att lägga fram på egen hand. De omständigheter som Jonas Lerin fört fram om sina personliga förhållanden är inte av sådant slag att de i sig inneburit ett påtagligt behov av ett juridiskt ombud.⁵²
62. Som jämförelse kan nämnas Europadomstolens avgörande *Dragan Kovačević mot Kroatien*, som gällde omyndigförklaring av en enskild. Frågan i målet ansågs vara av existentiell betydelse för den enskilde och denne hade på grund av sin intellektuella funktionsnedsättning ett påtagligt behov av ett ombud för att kunna föra sin talan.
63. Staten har vidare, som Jonas Lerin påpekar, inom ramen för den frivilliga skaderegleringen tillerkänt en enskild skadestånd för rättegångskostnader i ett förvaltningsmål.⁵³ Förvaltningsmålet i det fallet rörde återkrav av assistansersättning överstigande fyra miljoner. Sökanden, som var över 80 år vid Försäkringskassans beslut, hade uttalad minnesproblematik och en funktionsnedsättning som påverkade hennes förmåga att sköta sin dagliga livsföring. Sökanden bedömdes med hänsyn bl.a. till sina personliga förhållanden ha varit i ett påtagligt behov av ett juridiskt ombud.
64. När det gäller proportionalitetsbedömningen bör något också sägas om rättegångskostnadernas storlek. Av Europadomstolens praxis följer att kostnadernas storlek är ett relativt mått som bl.a. måste ställas i relation till den enskildes ekonomiska situation. Av särskild betydelse är då om kostnaderna innebär en alltför betungande ekonomisk börda för den enskilde.⁵⁴ Som har nämnts kan det också ha betydelse om det i praktiken blivit meningslöst för den enskilde att vända sig till domstol för att angripa ett bötesbeslut genom att han eller hon till följd av kostnadernas omfattning

⁴⁹ Se *Černius och Rinkevičius mot Litauen*, p. 68.

⁵⁰ Se t.ex. aktbil. 6 och 7.

⁵¹ Se t.ex. aktbil. 5, 6 och 9–12.

⁵² Se p. 6.1.4 i stämningsansökan.

⁵³ Se p. 5.5 i stämningsansökan och aktbil. 37.

⁵⁴ Se *Dragan Kovačević mot Kroatien*, p. 80 och *Jakutavičius mot Litauen*, p. 83.

försatts i en sämre (ekonomisk) situation än innan talan väcktes – dvs. om böterna behövt betalas.⁵⁵

65. Det har inte påståtts att rättegångskostnaderna på 35 438 kr i detta fall har utgjort en alltför betungande ekonomisk börda för Jonas Lerin. Det har inte heller gjorts gällande att hans ekonomiska förhållanden är sådana att han borde ha varit berättigad till rättshjälp.
66. Sammanfattningsvis har Transportstyrelsens beslut att återkalla Jonas Lerins taxiförarlegitimation förvisso varit av stor betydelse för honom. Hans fall utgör dock inte någon sådan ömmande och/eller särpräglad situation där avsaknaden av en möjlighet till ersättning för rättegångskostnaderna har urholkat kärnan i hans rätt till tillgång till domstolsprövning eller försatt honom i ett väsentligt underläge som part. Det har med andra ord inte skett någon överträdelse av hans rätt till en rättvis rättegång. Hans yrkande om skadestånd ska därför ogillas.

De påstådda skadorna

Kostnaden för ombudet

67. För det fall tingsrätten skulle komma fram till att Jonas Lerin har rätt till skadestånd för sina rättegångskostnader i förvaltningsmålet uppstår frågan om hur dessa kostnader ska beräknas. Eftersom det inte finns någon rätt till ersättning för rättegångskostnader i förvaltningsmål, finns det inte heller några regler som anger hur sådana kostnader ska beräknas.
68. Jonas Lerin tycks grunda sitt yrkande om skadestånd för rättegångskostnader på antagandet att det genom Högsta domstolens praxis har etablerats en princip som innebär att kostnader som har varit befogade med hänsyn till sakens beskaffenhet är *skäliga* och därmed ska ersättas.⁵⁶
69. Som redan nämnts finns det inte någon sådan etablerad princip på förvaltningsprocessrättens område, vare sig när det gäller rätten till ersättning *per se* eller vilka kriterier som ska tillämpas vid bestämmandet av sådan ersättning. Tvärtom gäller som absolut huvudregel kvittningsprincipen i förvaltningsmål. Eftersom den enskilde alltså inte kan räkna med att få ersättning för rättegångskostnader i förvaltningsmål kan staten endast i begränsad utsträckning bli ersättningsskyldig för sådana kostnader. Med detta sagt instämmer dock staten i Jonas Lerins uppfattning att ersättning endast bör utgå för kostnader som varit *skäligen påkallade* för att tillvarata partens rätt.
70. I frågan om hur bedömningen av vad som utgör en skäligen påkallad kostnad i ett förvaltningsmål ska göras, bör enligt staten de bedömnings-

⁵⁵ Se p. 59 ovan samt *Černius och Rinkevičius mot Litauen*, p. 68 och *Jakutavičius mot Litauen*, p. 83.

⁵⁶ Se p. 6.3 stämningensansökan.

grunder som gäller för bestämmande av ersättning enligt skatteförfarandelagen tjäna som utgångspunkt för prövningen.⁵⁷ Av Högsta förvaltningsdomstolens praxis framgår att skälighetsbedömningen ska avse såväl den enskildes hjälpbehov i sig som kostnadernas storlek, varvid både antalet nedlagda timmar och timkostnaden ska beaktas.

71. Vidare bör i fråga om timkostnad ledning hämtas från vad som gäller i rättshjälpsärenden. Det råder dock inte någon strikt bundenhet till rättshjälpstaxan utan även omständigheter såsom ärendets svårighetsgrad, ombudets skicklighet och vad det normalt sett kostar att anlita ett sådant ombud som ärendets beskaffenhet kräver bör vägas in. Vad som utgör marknadsmässig timkostnad för den hjälp som den enskilde har behövt kan i så fall utgöra en utgångspunkt. I mer komplicerade fall kan således den marknadsmässiga timkostnaden ligga betydligt över rättshjälpstaxans timkostnadsnorm. Det är den enskilde som måste visa att omständigheterna motiverar en ersättning som motsvarar hela den begärda timkostnaden. Ju större avvikelse från taxan, desto högre krav på den enskilde att motivera storleken på timkostnaden.
72. Den enskilde behöver slutligen presentera ett underlag för att domstolen ska kunna bedöma vad som utgör skäliga kostnader. Av underlaget ska det framgå vilka arbetsåtgärder som har utförts, vem som har utfört dem, hur lång tid varje åtgärd har tagit och vilken timkostnaden är. Om ett sådant specificerat underlag inte ges in måste en sammantagen skälighetsbedömning av hela det utförda arbetet göras. Det kan medföra att ersättning inte beviljas för kostnader för åtgärder trots att dessa har varit skäligen påkallade. Brister i ersättningsunderlaget kan således gå ut över den enskilde.
73. Att tillämpa ovannämnda beräkningsgrunder överensstämmer väl med den grundläggande skadeståndsrättsliga principen om att det ankommer på den som begär ersättning att styrka sin skada, dvs. i detta fall att visa att den begärda ersättningen är skälig.⁵⁸
74. Jonas Lerin har som rättegångskostnad i förvaltningsmålet begärt ersättning för ombudskostnader motsvarande 15,75 timmars arbete à 2 250 kronor inklusive moms, dvs. totalt 35 438 kronor.⁵⁹ Staten kan vitsorda den uppgivna tidsåtgången som rimlig i och för sig. Däremot har det enligt staten inte framkommit några skäl för att avvika från rättshjälpstaxans timkostnadsnorm.
75. Den timkostnadsnorm som bör tillämpas i detta fall är den som gällde då förvaltningsmålet avslutades, dvs. genom kammarrättens dom år 2020.⁶⁰

⁵⁷ Se HFD 2019 ref. 16, särskilt p. 14–30 och där gjorda hänvisningar.

⁵⁸ Jfr NJA 1997 s. 854 och vad som gäller i dispositiva tvistemål vid tillämpning av 18 kap. 8 § rättegångsbalken.

⁵⁹ Se p. 6.2 i stämningsansökan.

⁶⁰ Se aktbil. 32.

Timkostnadsnormen det året var 1 404 kronor exklusive moms.⁶¹ Inräknat moms kan staten därmed vitsorda ett belopp för ombudsarvode på 27 641 kr som skäligt i och för sig.

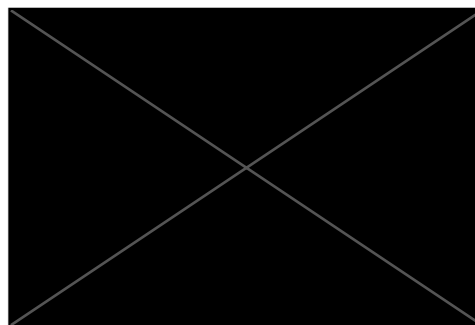
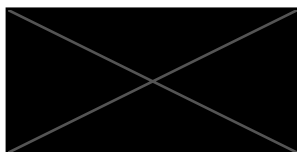
Jonas Lerin saknar rätt till ideellt skadestånd

76. Ideellt skadestånd kan ges ut när Europakonventionen har överträtts om det är nödvändigt för att gottgöra överträdelsen. En konstaterad överträdelse av konventionen ger inte en automatisk rätt till skadestånd. Det kan vara tillräckligt att överträdelsen undanröjs eller gottgörs på annat sätt.⁶²
77. Som redan angetts innebär rätten till en rättvis rättegång i Jonas Lerins fall inte att ersättning måste dömas ut inom ramen för själva förvaltningsmålet. Att det är förenligt med artikel 6.1. Europakonvention att hänvisa en enskild till ett separat och efterföljande skadeståndförfarande för att få ersättning är något som har slagits fast, som tidigare nämnts, av Högsta förvaltningsdomstolen i HFD 2022 ref. 10 med där gjorda hänvisningar.
78. Om tingsrätten skulle konstatera att Jonas Lerins rätt till en rättvis rättegång har överträtts och tillerkänna honom ersättning för hans rättegångskostnader är det tillräckligt som gottgörelse. Några skäl till att därutöver bevilja honom ideellt skadestånd finns inte. För närvarande vitsordas inte heller något belopp som skäligt i och för sig.

Bevisning

79. Staten åberopar för närvarande ingen bevisning.

På Justitiekanslerns vägnar

⁶¹ Se förordning (2019:674) om ändring i förordningen (2009:1237) om timkostnadsnorm inom rättshjälpsområdet.

⁶² Se prop. 2017/18:7 s. 65 f.